

ВІДЗИВ

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Котенєвої Юлії Миколаївни „Формування уявлень про професійну кар’єру у студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки”,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

В умовах поширення євроінтеграційних процесів актуалізуються проблеми конкурентоспроможності й забезпечення успішності особистості, одним із показників якої стає успіх у професійній діяльності та кар’єрі.

Реформування системи освіти висувають принципово нові вимоги до особистості майбутнього фахівця як суб’єкта власної життєдіяльності та майбутньої професійної кар’єри, його професійної підготовка. Така стратегія потребує орієнтації професійної підготовки на цінності майбутньої професійної діяльності, збагачення цього процесу уявленнями про майбутню професійну кар’єру. Професійна кар’єра постає важливим показником розвитку людини, посиленням її особистої відповідальності в соціальній системі, що пов’язана із становленням професійної самоідентичності, мобільності, прийняттям культури, ціннісних орієнтацій професійного середовища, неперервною самоосвітою, саморозвитком, самоактуалізацією.

Дисертантом чітко окреслено науковий апарат дослідження – мету, завдання, об’єкт, предмет; обґрунтовано теоретико-методологічні засади, комплекс методів, які використовувалися для вирішення дослідницьких завдань, основні етапи наукового пошуку, експериментальну базу.

Безумовною є **наукова новизна** результатів дослідження, яка полягає в тому, що: *уперше* визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування уявлень про професійну кар’єру в студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки (контекстне включення в зміст фахових дисциплін інформаційно-проблемних і квазіпрофесійних ситуацій, спрямованих на поглиблення вмотивованості та особистісної спрямованості студентів до професійного розвитку, самовдосконалення та кар’єрно-професійного зростання; використання кар’єростворювальних технологій, форм і методів навчання,

необхідних для усвідомлення та прийняття студентами образу професії вчителя, позитивного образу „Я-професіонал”, образу професійного майбутнього; залучення студентів у діяльність із самопроекування професійної кар’єри на основі співвіднесення внутрішніх умов (бажань, прагнень, ціннісних орієнтацій, цілей і планів, здібностей і можливостей) і зовнішніх чинників (вимог професії й ринку праці); *удосконалено* форми, методи й засоби професійної підготовки студентів у виші, зорієнтовані на формування уявлень про професійну кар’єру в студентів.

Відповідно до поставлених завдань у *першому розділі* здобувачем обґрунтовано теоретичні засади проблеми формування уявлень про професійну кар’єру студентів педагогічного коледжу. Автором проаналізовано сутність базових понять дослідження: „кар’єра”, „професійна кар’єра”, „уявлення про професійну кар’єру” в сучасному науковому дискурсі; виявлено особливості впливу процесу фахової підготовки в педагогічному коледжі на формування уявлень про професійну кар’єру (ФУППК) у студентів.

На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної філософської, психолого-педагогічної літератури виявлено міждисциплінарний характер досліджуваної проблеми (філософський, соціологічний, економічний, психолого-педагогічний аспекти). Останнє виявляє поліфункційність окресленого термінологічного простору.

Дисертанткою доведено, що кар’єра – одне з найбільш ємних понять, що позначає рід занять людини та її рух у професії. Узагальнення наукових підходів до визначення сутності поняття „кар’єра”, дозволило обґрунтувати теоретичні засади досліджуваного феномену: у контексті процесуального підходу – це спосіб досягнення цілей і результатів особистісного самовираження; у межах статусного підходу – це результат професійної діяльності й соціальний статус; у контексті ціннісного підходу – кар’єра пов’язана із суспільно значущою й оцінювальною діяльністю особистості в

соціумі; з позицій індивіда – це індивідуальний трудовий шлях людини, її діяльність, що виражена в професійній і посадовій формі.

Вдалим, з нашого погляду, є представлення дисертантом основних чинників: макросередовища, мікросередовища, особистісні чинники (с. 37), що впливають на уявлення студентів педагогічного коледжу про професійну кар'єру (рис. 1.1.).

На основі аналізу філософської, соціологічної, психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми здобувачем доведено її змістову складність, багатоаспектність і міждисциплінарність. Грунтовний аналіз дав змогу довести, що основою поняття „професійна кар'єра” є професійна діяльність, спрямована на самореалізацію особистості, яка передбачає взаємозв'язок двох векторів професійної кар'єри та професійної особистісної самореалізації людини.

Заслуговує на схвалення концептуальне формулювання поняття „професійна кар'єра” як траєкторія професійного просування, що відображає взаємозв'язок процесів внутрішнього розвитку особистості, який включає її професійне зростання – накопичення й розвиток досвіду, знань, умінь, навичок та її зовнішній рух в освоєнні соціального простору, який здійснюється як поліваріативний кар'єрний розвиток.

Відтак, уявлення майбутніх педагогів про професійну кар'єру тлумачиться автором як складне системне когнітивно-ціннісне, особистісне утворення, у вигляді особистісної моделі руху в професії, що включає: сукупність уявлень про професію і майбутню професійну діяльність, інтегровану в деякий цілісний образ, який відображає її сутність та внутрішній зміст.

Імпонує доведений автором поліфункційний характер уявлень про професійну кар'єру студентів (інформаційна, мотиваційна, соціальна, ціннісно-орієнтаційна, адаптаційна, прогностична функції та ін.), що дало змогу виокремити такі компоненти, як: аксіологічний, гносеологічний, діяльнісний, рефлексивний, що представлено на рис. 1.4. дисертації. Особливого значення в

професійному майбутньому та побудові професійної кар'єри, як справедливо наголошує дисертант, набувають такі якості як активність, цілеспрямованість, прагнення до успіху, адекватна самооцінка, упевненість у собі, потреба в кар'єрному зростанні тощо

Здобувачем на основі вивчення навчальних планів та робочих навчальних програм дисциплін фахової підготовки з'ясовано, що така підготовка має певні можливості для формування в студентів УППК, проте ці особливості незначною мірою враховано в навчальних програмах і в педагогічному процесі. Реалізація можливостей професійної підготовки у визначеному напрямі значною мірою залежить від організації методичної роботи, світоглядної й професійної позиції педагогічного колективу коледжу.

У дисертаційній роботі розроблено й обґрунтовано критерії та показники сформованості уявлень про професійну кар'єру студентів педагогічного коледжу (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний) з відповідними показниками та рівнями – низький, середній, високий.

Важливо відзначити, що дисертант, застосовуючи комплекс діагностичних методів, здійснила кропітку дослідницьку роботу на констатувальному етапі за кожним із розроблених критеріїв в ЕГ і КГ і простежила динаміку виокремлених показників від 1 до 4 курсу. Результати було представлено у чисельних таблицях, рисунках, гістограмах. Констатувальний етап експериментальної роботи засвідчив переважно низький і середній рівні уявлень студентів про професійну кар'єру. Зокрема, більшість студентів не усвідомлюють багатоаспектність і складність учительської професії, специфіку цілей педагогічної діяльності та кар'єрні цілі взагалі. У студентів недостатньою мірою сформовані навички рефлексивної оцінки та вміння планувати і прогнозувати особистісний й професійний шлях.

Окреслені теоретичні засади та уявлення про сутність і структуру УППК студентів педагогічного коледжу стали важливими орієнтирами для здобувача у визначенні педагогічних умов їх формування.

У другому розділі дисертантом здійснено теоретичне обґрунтування та

експериментальна перевірка педагогічних умов формування уявлень у студентів про професійну кар'єру педагогічного коледжу у процесі фахової підготовки на основі аналізу таких методологічних підходів як діяльнісний, особистісно орієнтований, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний, ресурсний та відповідних принципів – гуманізації та гуманітаризації; суб'єктності; акмеологічності; диверсифікації контексту професійної підготовки; нелінійності; випереджувальності.

Здобувачем доведено, що ефективність формування уявлень про професійну кар'єру студентів педагогічного коледжу зумовлено впровадженням таких педагогічних умов: контекстне включення в зміст фахових дисциплін інформаційно-проблемних, квазіпрофесійних ситуацій, спрямованих на збагачення мотиваційної сфери та особистісної спрямованості студентів до професійного розвитку, самовдосконалення та кар'єрно-професійного зростання; використання кар'єростворювальних технологій, форм, методів навчання, необхідних для усвідомлення та прийняття студентами образу професії вчителя, позитивного образу Я-професіонал, образу професійного майбутнього; залучення студентів у діяльність із самопроєктування професійної кар'єри на основі співвіднесення внутрішніх умов (бажань, прагнень, ціннісних орієнтацій, цілей і планів, здібностей) та зовнішніх чинників (вимог професії й ринку праці).

Процес упровадження педагогічних умов у фахову підготовку студентів здійснювалося поетапно і передбачав підготовчий, інформаційно-пізнавальний, розвивальний, підсумковий етапи. Дисертантом підтверджено доцільність використання інтерактивних технологій, активно-ігрового навчання, ігрового моделювання, кейс-технологій, тренінгу самопрезентації, кар'єростворювальних технологій, спецкурсу „Професійна кар'єра вчителя” та спецпрактикуму „Проєктування кар'єрних маршрутів майбутніх учителів”. Слід відзначити кропітку роботу дисертанта по створенню такого ємного, змістовно і технологічно розробленого науково-методичного забезпечення.

Порівняльний аналіз результатів експерименту засвідчив помітні зрушення в особистісній і професійній сферах студентів, що пов'язані з

розвитком і взаємозв'язками кожної підструктури УППК. Останнє сприяло посиленню їхньої внутрішньої цілісності й узгодженості. Зокрема, тіснішими стали взаємозв'язки між категоріями самоуявлення, професійного образу та уявленнями про професійне майбутнє. Результати експериментального дослідження засвідчили загальну позитивну динаміку сформованості показників уявлень про професійну кар'єру студентів педагогічного коледжу.

Отже, позитивні зміни показників оцінно-діагностичного комплексу в КГ сприяли визначенню статистичної значущості підвищення показників в ЕГ і КГ. Більшість студентів (88,7 %) досягли середнього і високого рівня сформованості уявлень про професійну кар'єру. Значущість відмінностей результатів на початку і наприкінці експерименту в ЕГ доведено математичною обробкою з використанням F-критерію Фішера. Використання G-критерію знаків підтвердило: позитивні зміни показників в ЕГ не випадкові, у КГ – випадкові.

Таким чином, аналіз результатів експерименту підтвердив теоретичні положення про ефективність спеціально розроблених педагогічних умов ФУППК студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки й дозволив зафіксувати якісні й кількісні зміни відповідних показників у студентів ЕГ. Апробація запропонованої автором системи роботи з ФУППК засвідчила її ефективність. Основні напрями цієї роботи дозволили значною мірою оптимізувати процес формування уявлень про професійну кар'єру у студентів педагогічного коледжу.

Відзначимо **практичне значення** одержаних результатів: розроблено програму контекстного включення теоретичного матеріалу в дисципліни фахової підготовки, а також комплекс інформаційно-проблемних та квазіпрофесійних ситуацій з метою інтеграції у зміст фахових дисциплін; технологічні карти кар'єростворювальних технологій: „Гудвіл” (Goodwill), швидкісного форсайту „Rapid Foresight” (Гойдалка часу), професійний ліфт учителя „Карта ротацій”, „Професійні проби майбутнього вчителя”; тренінг та програму самопрезентації self-branding; методичні рекомендації щодо

алгоритму створення „Портфоліо професійних досягнень”, створено кар’єрні маршрути; програму й науково-методичне забезпечення спецкурсу „Професійна кар’єра вчителя” та спецпрактикуму „Проектування кар’єрних маршрутів майбутніх учителів”, комплекс діагностичних матеріалів. Результати й висновки дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ різного рівня акредитації, у процесі розробки навчально-методичного забезпечення викладання дисциплін у ВНЗ, спецкурсів та спецсеінарів з проблеми дослідження, а також у системі підвищення кваліфікації вчителів і самоосвітній діяльності майбутніх фахівців.

У процесі роботи над дисертацією здобувачем опрацьовано 336 джерел, з них 20 іноземними мовами. Представлені в дисертації додатки (7), таблиці (24), рисунки (12), розкривають і уточнюють фактологічний та аналітичний матеріал. Дисертація має чітку і логічно побудовану структуру. Зміст дисертації відповідає темі, повністю розкриває сутність проблеми. Визначене переконливість свідчать про самостійну завершеність дослідницької роботи, оскільки мета досягнута, завдання виконано. У висновках до розділів досить повно й аргументовано подано результати дослідження, окреслено перспективи дослідження проблеми.

Дисертаційна робота пройшла належну апробацію. Основні положення, висновки й результати дослідження обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях. Опубліковані здобувачем 16 одноосібних публікацій, з них 10 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних періодичних виданнях за темою дослідження є підтвердженням достатньо повного висвітлення результатів наукової роботи.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, відображає основні її положення. Стиль викладу матеріалу науковий.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Котєнєвої Юлії Миколаївни „Формування уявлень про професійну кар’єру у студентів педагогічного

коледжу в процесі фахової підготовки” у цілому позитивно і як таке, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання.

1. На с. 17-18 автором правильно визначається міждисциплінарний характер поняття „кар’єра” (філософський, соціологічний, психолого-педагогічний аспекти). Проте недоцільно замінювати аспекти на підходи – філософський, соціологічний і економічний. Це не рядоположені поняття.

2. Одним із показників сформованості у студентів уявлень про майбутнє є їх розподіл у часовій перспективі (див. таблицю 2.5). Дисертантом зазначено, що у процесі ФУППК студентів і КГ, і ЕГ (таблиця 2.5, с.172) переважає середня перспектива (до 10 років), досить широко представлена віддалена (10 – 15 років) і далека (понад 15 років) перспективи. Однак лише окремі студенти передбачають плани, орієнтовані на все життя, і близьку перспективу (до року). Крім того результати, представлені в таблиці, доводять, що часові перспективи в студентів ЕГ і КГ за період навчання змінилися незначно, за винятком того, що близька перспектива стала більш значущою. Бажано було б пояснити таку ситуацію більш детально.

3. Дисертантом зазначено (с. 135), що реалізація окреслених педагогічних умов ФУППК відбувалася в процесі впровадження розробленої на засадах системного, компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів моделі формування уявлень про професійну кар’єру студентів педагогічного коледжу, яку представлено в додатку Г.3. (с. 237), проте розроблена змістова модель не була охарактеризована достатньою мірою у тексті дисертації і перенесена у додаток. На наш погляд, її варто було б перенести у текст дисертації й детальніше охарактеризувати.

4. У підрозділі 2.1. «Теоретична розробка педагогічних умов формування уявлень про професійну кар’єру в студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки» представлено характеристики таких методологічних підходів, як діяльнісний, особистісно орієнтований, синергетичний, аксіологічний, компетентнісний та принципи гуманізації й гуманітаризації;

суб'єктності; акмеологічності; диверсифікації контексту професійної підготовки; нелінійності; випереджальності та ін. На наш погляд, визначені методологічні підходи і принципи краще було б сконцентрувати у 1 розділі дисертації, де обґрунтовано теоретичні засади досліджуваної проблеми, зокрема й наукові підходи щодо базових понять кар'єра, сутність професійних уявлень та уявлень про кар'єру (с. 32, 33, 35, 36, 42 та ін.).

5. Автором переконливо доведено положення, що формуванню уявлень студентів про своє професійне майбутнє, себе як професіонала сприяє технологія роботи з образами майбутнього (с.158). Останнє представлено у додатку (див. додаток Г.2; с. 236). „Професійно-кар'єрний ліфт учителя”. Бажано перенести цей додаток у текст дисертації як такий, що дає цілісне уявлення про зазначену технологію

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують теоретичного та практичного значення здійсненого Котеневою Юлією Миколаївною дослідження.

Таким чином дисертація „Формування уявлень про професійну кар'єру у студентів педагогічного коледжу в процесі фахової підготовки” виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є самостійним, логічним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій (пунктів 9, 11 - 13 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567), а її автор Котенєва Ю. М. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

О.А.Дубасенюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
[Signature]
Відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

01.04.2016р